

Indvandring paa Island som en Tid, hvor Landbruget florerede ganske anderledes end Tilfældet er nu, og nogle paastaar endog, at Island paa Grund af den store Bygavl helt kunde undvære Import af Korn lige til Aar 1300; dette mener Thoroddsen dog er usandsynligt.¹⁾ At Korndyrkningen tidligere har været mere almindelig skyldes, at de oprindelige Indbyggere fra deres Hjem var vant dertil og derfor søgte at dyrke Korn ogsaa paa Island, idet de pløjede Jorden ved Hjælp af Okser. Kornavlens fik dog aldrig større Betydning, og man erfarede efterhaanden, at Landets Klima egner sig bedre til Græsavl, saaledes at Overgangen til fuldstændig Græsdyrkning er en naturlig Tilpasning til Landets Natur.

Man opnaaede desuden derved at fremme Kødproduktionen, som for Island har en lignende stor Betydning, som for andre Egne paa Jorden, hvor der findes vidtstrakte Græsarealer, f. Eks. Færøerne, Skotland og Dele af Norges Vestkyst. I Modsætning til Hornkvægavlens fine Produkter kan Produktionen fra Faareavlens bedre taale den van-

¹⁾ Th. Thoroddsen: Endnu nogle Bemærkninger om Islands Klima i Oldtiden. Geogr. Tidskr. 23. B. p. 6.

skelige Transport pr. Hesteryg, og adskillige af dem har ganske sikkert en stor Fremtid for sig. Saaledes er der f. Eks. den islandske Roquefort-Ost, ogsaa kaldet Gråðarost. Den laves af Faaremælken, og da man nu faar Øjnene mere og mere op for denne Ostearts Værdi, holder man for Mælkens Skyld Faarene mere hjemme om Sommeren nu, mens Lammene sendes til Fjælds. Men ogsaa den fine islandske Uld kan blive et betydeligt Udførselsprodukt, hvis man blot vilde lægge noget mere Arbejde i dens Behandling, og her vil de store Vandfald ganske sikkert kunde komme til meget stor Nytte, noget der ogsaa er under Overvejelse.

Til Slut skal lige nævnes Havedyrkningen hvorved frembringes Kartofler, Roer og Kaal. Kartoffeldyrkningen, der lykkes overalt paa Island undtagen yderst mod Nord og Vest, er i god Fremgang, skønt man endnu maa indføre en ikke ringe Mængde Kartofler aarlig; enkelte Steder udnytter man de varme Kilder i denne Avls Tjeneste.

Men baade Havedyrkningen og det egentlige Landbrug har endnu betydelige Udviklingsmuligheder, Muligheder, der er betinget af Gødning, Vanding og først og sidst: Arbejde.

I Lagunehavet.

Af

cand. mag. Hans Aage Paludan.

Langt ude i Lagunerne ligger en grøn Ø, som kun besøges af faa Rejsende fra Venedig, naar de standser paa Vejen ud til Torcello med den gamle Basilica og Minderne fra Orseolos store Tid, som sover deres Søvn derude over Vandene. Men til Burano kan man ellers komme uforvarende, naar man ikke passer at komme af Damperen paa Murano, — og saa gaar Farten strygende bort fra alle Glasværkernes dampende Skorstenspiber og ud i Eftermiddagssolen mod de fjerne Øer i Vest, som næppe nok skimtes over det flade Vandspejl. Noget betænkeligt bliver det imidlertid, naar man damper ind ad den snævre Kanal mellem smaa, usle Røner og Grønt- og Vinhaver, hvor Skarer af pjaltede Børn vælter sig i Jordbunkerne, ruller store tomme Vintønder mod hinanden med uhyre Kraftudfoldelse, saa Støvet ryger, og dypper deres sø-

grønne Agurker dygtigt i det mørkegraa Pulver, inden de nyder dem i denne overpebrede Tilstand, . . . da at faa at vide, at der gaar ikke Skib tilbage til Venedig mere idag. Hvor skal man gøre af sig selv i disse Omgivelser, der — Huse og Mennesker — stirrer noget dystert og mistænksomt paa disse fremmede Inglesi, — altfor lysklædte til Øens Smuds, velhavende aabenbart, ja rige naturligvis, og ukyndige formodentlig, — der ser sig om fra Skibsbroen, ser Burano udbrede sine Pjalter, sit Snavs og sin Børnerigdom i den dalende Sols ubestemte Lys. Tre Gæs kommer ud over Grønsværet; de taler dog ikke Ø-Veneziansk, men det for hele Gaaseslægten fælles Verdenssprog, — og saa siger man, at de er dummere end Menneskeslægten! Men Manden, der tager sin korte Pibe ud af Munden og tilbyder sin Gondol til Iljhemfart,

han taler det uforfalskede Ømaal, der vugger sig mellem hans tre Fortænder, snart med kælnestemelyde, snart med rullende Liquidier, som Havet om hans hjemlige Ø; alligevel kommer vi overens, og han venter paa os.

Et dæmpet Aftensolskær kommer ind over de smaa ler- og okkergule Huse med tilfældige Vinduer og Huller i: de smiler svagt med skæve Munde. Og mystiske Indblik aabner Byens snævre Stræder til deres mørke Indre, behængt med Pølser, Kobbertøj samt Fluor, og hvorfra en Os af branket Olie slaar en i Møde. Alle Stræder fører ud til Kanalen, mudret og kloakagtig, begge Sider tæt belagt med Gondoler, Pramme og Barker, hvormed Buranofiskerne indfanger Lagunehavets Fisk og amphibiske Kryb, som de nu henad Aften fortærer udenfor Husene eller i Døren; de sidder paa Trækasser og Vintønder i pludrende Smaaklynger, der dog alle forstummer, naar i forestieri passerer forbi; enkelte hilser, nogle blinker til hinanden med et snu Udtryk i Øjne, hvor det Hvide og Sorte lyner mod hinanden, men alle stirrer; selv de smaa Rollinger, som tumler sig uden mange Omsvøb i sydlandsk Frihed, standser i deres Leg for at se paa de underlige Fremmede; en lille Pige, der med dyb Alvor sidder og gumler paa sin grønne Agurk, stopper op, bedst som hun fører den til Munden, og vender det aabne Gab og to klare runde Øjne lige forundrede imod os; mere ubekymret sjokker en lille Basse paa bare Fødder af uvis Farve afsted i Gyden med to Fingre bekvemt anbragt i Munden; han vender om mellem Benene paa os og fjernes af de smilende Forældre. Nogle er beskæftiget med at væve de berømte Buranokniplinger, hvis Finhed maaske ikke maaler sig med Zueccas, men hvis Holdbarhed gælder for at være særlig stor, fordi Laguneluftens Fugtighed og Damp giver Hørren en særlig Sejghed og Styrke. 1872 tog Regeringen sig af den gamle, forfaldende Industri og lod en gammel Kone undervise de unge Piger.

Et Nonnekloster ligger ude til Siden i sin Ensomhed; San Martinos Sognekirke hæver sig graa og gammel over de lave Husblokke; et Billede af Paolo Veronese har endda forvildet sig herud.

Men vi vender om paa vor Vandring langs Buranos Promenade — sikkert vil den blive erindret i Byens Annaler — og kommer ned til Skibsbroen og Gæssene og vor Ven Zeppo, der vipper let paa Gelænderet med fremludende Hoved. Han

smiler med de tre Tænder, letter paa den bredskyggede Hat og holder Gondolen ind for os. En pæn Gondol er Zeppos, ikke som de fine Turistgondoler inde paa Piazzettaen, naturligvis, uden den straalende Hellebardstævn, men en Buranogondol med fladere Stævn, bekvem sort Hynde paa Toftestolene og alt Tilbehør. Og vi glider ud gennem Kanalens tykke Vandstof, ad en graa Sidekanal skyder han os en Genvej mellem grønne Vinranker og jordfarvede Huse lige ud i den frie Lagune; og der begynder han, staaende bag vor Ryg, sin regelmæssige, muskelstærke Bevægelse forover, stadig forover og ned mod den svungne Trægaffel, der bærer Aaren (der er to) helt løs som en Ledskaal: stadig skyder han fra sig, som naar vi skodder, og i staaende Stilling; det præger tydeligt alle disse Mænd, at de fører Gondol. Let og fejende, som af sin egen iboende Kraft, glider den smalle Gondol ud paa de aabne Laguners Flade, ad den brede, blanke Vandvej, der slynger sig i en stor Bue, saa langt Øjet rækker øst paa over mod Murano. Koste og Pæle med lange Afstande imellem afmærker Løbet, og nu i Ebbens Tid afmærker det sig selv, thi lige udenfor Vejen ses hele Marker af det brune Dynd, af Søgræs og Alger, af Lagunens slimede Flora, som slikker op i Overfladen og vugger i Brisen med en umiskendelig Lyd; saaledes ligger le paludi helt ned til Ravenna — jeg mindes Silius Italicus' Vers, hvor man kan høre dem igennem:

*Quique gravi remo limosis segniter undis
Lenta paludosæ præscindunt stagna Ravennæ.*

Og kommer Zeppo engang i et Sving for nær Ud-kanten med Gondolen saa Aaren stiker ind paa dette Omraade, saa hænger den tungt i, og hundrede lange, dryppende Arme omklammer Bladet, som om de vilde hale os ned i Lagunedyndets ukendte Dybder. Dog er det ikke den døde Lagune, thi over den vugger jo Vandene: Skipperen har blot at vare sig for de undersøiske Magter; men længere borte ligger Laguna morta's stagnerende Saltsumpe og stinkende Slikvande i Solen, og her er Fjenden farligere end den undersøiske: han er i Luften, i Insekternes Stik, Feberens lurende Dæmon; og aldrig tørres de hvide og rene som paa Sydfrankrigs Kyst. — Men ellers er det nok om dette skvulpende Dyndhav, Drachmann har de kendte, malende Verslinjer:

Men bagved Murano sig strækker
 Under en Klagelyd dump,
 Lig Feberpatienter i Rækker,
 De »døde Laguners« Sump.

Her rør ingen Barke, her sejler
 Mistænksom Felukken forbi;
 Venezias Taarne spejler
 Paa Hovedet sig deri.

Imidlertid ligger jo den egentlige Laguna morta længere ude, mod Land, hvor Tidevandsstrømmen ikke naar ind med sin forfriskende Udskylning: naar Toget fra Mestre kører ud paa den lange Bro, der paa 80.000 Lærkestammer fører over Lagunerne til Venedig, ser man i hastigt Overblik dens Flade blinkende i Solen, — noget for langt borte til, at Venezias Taarne ret vel kan spejle sig deri; og paa Hovedet spejler de sig jo unægtelig af nærliggende Grunde i alle Lagunerne og Kanalerne.

Borte over det lysende Hav i Aftensolens aftagende Skær øjnes i Sydvest Jernbanebroens lange sorte Pælerække, og derude staar Solens matlysende Kugle, tør og næsten uden Omrids, trækker sig tilbage efter Dagens trykkende Hede over det Lagunehav, som den behersker uden Skaansel. Den omgiver med et varmt diset Slør de tre blaalige Bjerghøjder derinde, de kuplede, fjerne og poesifyldte Vinbjerger, en Digters ideale Bolig: de Euganei-Høje; — og mod Nord kaster den paa skraa sine Straaler mod Alpernes disede, fløjlsblaa Kæde, og ned i Lagunehavet, hvor de gennemstinges af spidse Cyprestoppe, stille og alvorfyldte, som Soutaner, som Kapper over ranke Skuldre: saaledes staar de i Række deres Gravvagt paa San Francesco di Diserto saa langt ude i Lagunerne, hvor Minoritermunkene boede, usigelig ensomt paa deres lille Ø i det Øde, borte fra Menneskers Liv, ude paa Havet, men det øde, det stille, det tause, det livløse Hav, — det døde Hav. Lever der endnu nogle faa Riformati af denne Orden? Zeppo bekræfter det mellem Tænderne. Er det mon nu at følge den hellige Frants' Eksempel at trække sig ud paa Ødehavet i Stedet for at virke, hvor Nøden paa kalder det? Men ialtfald maa man bøje sig for den Livsalvor, der betinger et saadant Liv som deres, der søger Ensomheden, som de fleste frygter, og de øde Vande, som de frygtsomme skyer, for af intet at forstyrres i deres Betragtning og Liv i

det Aandelige, — det som vel andre Steder lige saa meget drukner i timelig Optagethed, som det her bliver for eneherkende.

Aftenen sænker sig langsomt over Vandene; Aarernes Lyd er den eneste Stemme paa Havet; lever der Fugle i Lagunens Øde? De mærkes ialtfald ikke, de har ingen Sange, de gemmer sig angst for Natten. Men fiskerigt er her, det siger allerede Ariosto. Lydløst glider en anden Gondol forbi, sort som Natten, med Poppen højt paa Bakken. (Thi 'Poppe er Navnet paa ham i Venezia: det hedder lige saa lidt en Gondoliere, som der er noget i Spanien, der hedder en Toreador.) En Hilsen udveksles, og Zeppo bevæger os hen langs en grøntoverhængt Mur paa en lille Ø, som stiger lige op af Dyndhavet med forfaldne Mure og en frisk grøn Krone af Løvværk. »San Jacopo di Paludo« mumler han bag Tændernes hullede Gærde paa vort Spørgsmaal. St. Jacob i Sumpen — et mere betegnende Navn kan ikke tænkes, naar man ser Klostermuren staa der lige ud af det graa Vand og Slambankerne, Øen er af samme Familie som San Giorgio in Alga, i Søgræsset, og den Kirke i Venezia, der hedder St. Johannes i Dyndet, San Giovanni in Bragora. Men San Jacopo di Paludo ligger midt i det, og det er i og for sig ikke til at undres over, at Cisterciensernonnerne, som her havde Tilhold, endte med at forlade San Jacopo paa Grund af Øens Afsideshed og »Uudholdelighed«, hvorefter Minoriterne rykkede ind her ogsaa: de kunde bedre trodse Feberen og Ødet. Nu bor der kun et Par enkelte, mener Zeppo.

Underlige smaa Eremitamfund udenfor de store Vandveje, dobbelt sælsomme i Solnedgangstimens usikre Lysskær over de stille Vandflader; fjernt ude i Nordøst glimter det vel endnu gult og flimrer og flammer i en Række Glasruder, Lidoens store Hoteller. Men her over Sumpene er Skæret mat og gustent: en uhyre staaalgraa Skybanke er steget op af Dyndet og har slugt den nedgaaende Sol og kvalt dens varme Straalespil, der endnu halvgemt, rødgult og uldent kastes ned bag Skyen over de Euganeiske Højes lilla Tinder og i et Strejf over mod Alpehøjernes lavere, disblaa Masser, svævende selv som Skyer højt oppe. Truende ser det ud, men Zeppo venter ingen Regn, kun »bellissima notte, siore«; men saaledes stiger Aftenens Dampe altid op af Lagunehavet som en mørk Skybanke efter Dagens brændende Hede.

Og enkelte smaa Lys tændes ude paa fjerne Øer og Mærkepæle, og ligefor, hvor Muranos Huse og Mure sorte rager lige op af Vandet, og Glasværkernes Skorstene damper i Skumringslyset; Dag og Nat sender de mørkegraa Røgmasser ud over Havfladen. Men ude bag Øerne og den fjerne Lido, hvis Huse nu er faldne til Ro i Mørke, og de andre Lidi, Sandøerne, som danner Venedigs naturlige Bolværk, — drøner Adriaterhavets Dønning hullt mod Strandene; og Aftenbrisen, Nattens Varsler, trænger sig ind og vinder Magt og lufter køligt, da Solens og Dagens Troldomsagt er brudt; den kruser Lagunens drømmende Spejl, og vi maa svøbe sammen for Brystet, da Vinden er lumsk og ved at snige sig ind, hvor der er mindste Adgang. Dog er det kun behageligt for Zeppo, der holder inde med Aaretagene, snuser op imod den salte Brise, aabner sit Bryst endnu mere for dens kølende Pust og tørrer Panden med Bagen af sin ru Haand. »Fa fresco«, smiler han til os og viser med en Haandbevægelse ud mod en stor Barke med det høje, trekantede Latinersejl, der lyser gult og rødt og brunt i det sidste Dagskær paa den aftengraa Baggrund; under Sejlet en Last af Frugtkurve og Grøntsager, Kaal, Tomater og store Agurker, og over dem skræver en Mand med et stort rødt Tørklæde ned for Brystet, vinker til os med sin flade Hue. Bagved en Pram, to Pramme, tre og flere, fulde af Køkkensager og Frugt, — alle kommer derude fra Isola di Sant' Erasmo, Venezias Køkkenhave og Amagerland, alle med Grønt til den svømmende og haveløse Bys Morgenforsyning; de hovner i Brisen, de brede, flagrende Sejl: en Procession af Amagerkoner. St. Erasmus, Nødhjælperen, er bleven Gartner paa sin Ø, — han hvis Navn alene i Danmark er blevet folkeligt og almindeligt. Fra den anden Side dæmpet Musik: en Gondol med unge Mænd og Kvinder fra Venedig; de sidder i Stolene, de ligger over Bakken, to Mand ror, de andre haandterer Mandolinen og synger stille og klangfuldt ud over Vandet: »Con questo zeffiro — Così soave — Oh! com' è bello — Star sulla nave . . .« og svinder bort.

For os en Ø med rødlig Mure ned i Vandet, med Tempelkuppel til Siden og høje Cypresser pegende opad over Murtinderne, Cypresser og flade Pinjer som lavere Skyggetag. »De Dødes Ø«, siger Zeppo, og vi genkender den. Foran os skinner det rødlig Lys over Hjørnets Billede i Nichen, rødt

og svagt belyser det et Ansigt og Hænderne og Barnet, spejler sig vuggende i Søen: Madonna over Vandene. Zeppo haler ud og svinger os udenom, i Læ af Øens Mure. Hvad hun skal med det Lys? spørger de Uforstaaende overfor disse Madonna-billeder paa Pæle i Lagunerne. Men den naive Buranofisker og Gondolfører kender disse Lys paa Afstand og fornemmer Gudsmoders Øje hvilende paa sig i Baaden over Bølgerne og føler sig styrket og trøstet af hendes milde Blik; han tager sin Hue af, hvis Navigationen tillader det, og har en Tanke tilovers for Hjemmet her og Hjemmet hisset. Og særlig da her paa Isola di San Michele, hvor vi ser den snævre Gaard udenfor Muren og Trappen, der gaar ned i Vandet med grøntbevoksede Stentrin, spejler sig i det vuggende Vand, — Trappen ved hvilken de Døde lander, alle de Døde fra Venedig, som bringes ud til San Michele Kirkegaard. Thi her paa San Michele bor alle de Døde under de sælsomt susende Cypresser, borte fra de Levendes Land. Kun paa Alle Sjaeles Dag lægges en Bro af Pontoner over til den fra Venedig, og de Levende besøger de Døde i store sorte Skarer og Flokke. Ellers lever de deres eget Liv derude i Ensomheden, de Døde, i Pinjernes og Cypressernes Skygge, og Fiskeren og Gondolføeren, der kommer forbi, og som har sine Forældre og Slægtninge derinde bag Murene, slaar Kors for sig i Natten og beder en Bøn for deres Sjæle og vender Blikket mod Madonnas milde Øje i Lyskæret over Bølgerne, hun som er den forbarrende Vogter af Dødshaven, og som skal lede og lette den sidste Fart over det store, ukendte Vand. Zeppo har set dem i ensomme Nattetimer lydløst færdes langs Muren, hvide og ulegemlige mod Cypressernes Mørke, set dem i Solnedgangsstunden, naar Nattevinden tager fat, samles i det hendøende Dagskær. Han hviler paa Aaren og stirrer betagen derind under Ærkeengelens Vinger: i hans Fantasi lever de Henfarne deres Liv. Vi ser dem ikke; men krydret og lunt dufter det fra San Michele af Cypres og Pinje, ud over Muren kommer Dufte og sænker sig ned over Vandet. Da begynder en Klokke at ringe derinde i Gaarden, og bagved, langt borte fra over Vandene falder andre flere i, dybe og tunge Malmklange og lette og lyse Klokkespil blandes til en mangestemmig Harmoni, som naar os over de stille Vande; alle Venedigs Klokker tager Afsked med den døende Dag: squilla di lontano, Che paja il giorno pianger che

si muore. Dantes Vers rinder mig i Hu, men samtidig — og der er just Billedet, jeg ser for mig, — Thor Langes Aften i Ragusa:

Det klemter bag skumrende Pinjer
Vemodigt af Bedeslag,
Paa Guldgrund med buede Linjer
Staa Klosterets Tinder og Tag.

Zeppo hviler paa Aarerne, mens Klokkerne lyder: over alle San Marcos rungende, melodiske Toner fra Campanilens Top, fjernest borte San Giorgio Maggiores yndefulde Spil og La Salutes klare Klokkeklang, nærmere og fjernere i eet Kor San Giovanni i Bràgora, Maria Formosa, San Pietro Martire, San Pietro di Castello, nogle bløde og milde, andre strenge og tunge, en vemodig stille, en lys og jublende, — alle lovsynger Herren med en Mund og een Tunge for den Dag, der er svundet; ude fra Sant' Elena, Øen i det »drømmende Fjerne«, hvis Spejlbillede fortøner sig mellem alle Lysene, lyder en spød Klinge; fra Dogernes Grave i San Giovanni e Paolo (den som Venetianerne paa deres kælnæ Maal kalder for Zanipólo) kommer en dybttonende Klokkerøst, men lidt skurrende efter den østrigske Bombes forfærdelige Nedslag . . . og fra alle Laguneøerne kommer Lovtonerne, rimbomban lontan di villa in villa.

Og saa glider vi stille ad en afmærket bred Bane, en Allé af Lygter paa Pæle over den lysende Havflade mellem Baade og Gondoler — mod den store By, som skinner os imøde og lyder os imøde med sit larmende Liv derinde fra Fondamenta nuoves mange lystige Trattorier med kulørte Lamper, med klingende Glas, med Sang og støjende Udraab og evig Feststemning: hvem der har kaldt Venedig en Dødens By — fra Mme. de Staël til H. C. Andersen og Drachmann — har dog sikkert holdt sig for meget til en enkelt Side af denne forunderlige Stads Væsen, de mange Minder og de

døde Vande, men ikke taget tilbørligt Hensyn til det Liv, der leves ved Dag og ved Nat, et sommerlyst Solskinsliv i de gamle Minders, de gamle Paladsers ejendommelige Ramme, der nok kan kaste et Drømmeskær derover, men ikke betage det Livets Præg og Farve, Ungdommens Humør og Sundhed baade i Dagens blændende rige Solglans og i Nattens Maanelys, naar Serenataen vugger saa sagte i Takt med de svømmende Paladser og Kirker.

Zeppo lempes os lige ind i et af Trattorierne og faar sig under megen Staahej en Forfriskning; han tørrer sin Pande ovenpaa det, støder fra og skubber os ind i de snævre, stille Kanalers Net gennem Byen. Med en klukkende Lyd slaar Dønningen mod Murfundamentterne, der svarer med en sær metalagtig Genlyd, Aarerne flytter sig lydløst i det mørke Vand, og sælsomme Skygger kastes ned over Farvandet, vekslende med hvidt Maanelys over en Façade eller en Mur, hvor Nerierne hænger i Duske udover. Han lægger ind til en bred Stentræppe, der taber sig under Vandspejlet, og tænder sin matte Lygte i Forstavnen, og med et langtrukket: »Stali!« drejer han os om Hjørnet ind i en anden, mørkere Sidekanal. Straks efter: »Premi!« og Sving til den anden Side, og langt borte, som et Gensvar, kommer i samme Tone: »Sia!« — en anden Poppe advarer sine Kolleger ved et skarpt Sving i Natten. Som en mørk Silhouet paa Zanipolos Kirkeplads rager Colleoni op paa sin Bronzehest: han maatte fornylig fortrække og bringes i Sikkerhed for de østrigske Bomber, noget han vist ikke havde tænkt sig i levende Live; nu ser han ud, som om han fandt, at det endda gaar ganske livligt til i Venedig, ja helt oplivet ser han ud, formodentlig ved Tanken om de nye Planer om at fylde Lagunerne ud, saa der kan lægges Landevej ud til Østaden, og han kan sætte sin Hest i tungt Trav ud over det gamle Dyndhav, som man foreslaar skal give Plads for bekvemmere Handelsveje.